

POVESTE GREU DE POVESTIT

de Cristian Ioanide

Stimați cititori,

Revista Dilema Veche își propune să discute, în numărul 181, o temă care, la început, mi s'a părut cam stranie: "Cum mi s'a povestit comunismul". Adică cum să-l povestești altfel decât ca pe o poveste tristă, care s'a întâmplat adevărat? De ce mare meșteșug literar o fi nevoie pentru asta?

Dar chiar în ziua aceea, stând 'de gardă' la televiziunea română, mai precis la Antena 2, la emisiunea "Țara pe care o merităm", într'un filmuleț ce conținea întrebări simple de genul: Ce regretați din perioada regimului comunist?, am descoperit cu stupeoare că, o mai mulți de oameni de pe stradă erau îndârjiți în a afirma că regretă ... tot. Și atunci, am dat dreptate Dilemei și mi-am pus și eu aceleași întrebări:

"Cum povestești o tragedie?"

Cum e povestit, la noi, comunismul? De unde începe povestea? De la lipsurile materiale? De la amintirile fiecăruia? Sau, sondând în negurile sale, dornic să-i atingi chintesența, vei încerca să trezești în inima copilului tău nu subiectivismul existenței tale pe atunci, ci conștientizarea esenței și dimensiunii unei întregi tragedii umane? Cum povestești, așadar, o tragedie? O poți face cu detașare. La rece. Mizînd pe neutralitatea unor date istorice seci, punînd accentul doar pe cronologie, înșirînd rînduri nesfîrșite de informații despre alb și despre negru vei oferi, nu conștientizarea tragediei, ci doar un material bun de copiat la teze sau examen.

Cum trăiești un timp al libertății și nimeni nu te poate opri, o mai poți face subiectiv, nostalgic, dacă mental nu i-ai supraviețuit, rămînînd prizonierul ei, rob pentru totdeauna tarelor acelei tragedii. Depășit de strălucirea supermarket-urilor de azi, în care nu-ți permiți să intri, ca vecinu' cu mașină străină și aer condiționat, o vei povesti, îndrîjit, frîngînd, la rîndul tău, valorile umane, schimbîndu-le la cursul ieftin al amintirilor fabricate. Ca să fii ascultat, vei miza așadar pe "beneficiile" materiale și egalitariste de atunci: toată lumea, vei spune, toată lumea își permitea concediu la mare, toată lumea avea serviciu și toată lumea, casă. Lucruri mult mai importante decît libertatea.

Subiectiv însă mai poți povesti și despre cum îndurai cozile și umilințele existenței de zi cu zi, strivit la nivelul pragului de jos. Și-atunci primele lucruri pe care le povestești, înecat de năduf și patimă, vor fi taman traumele pragului: foamea, cozile, frigul. Abia trecînd de toate acestea vei începe povestea rabatului la demnitate și a faptului că fără libertate, nu exiști ca individ. Doar ca masă. (S. G.)"

Dascălii de școală pun, de cele mai multe ori, Geografia și Istoria pe același plan, creînd, după părerea mea, o similaritate artificială. Într'adevăr, amîndouă aceste științe se bazează pe o serie de date concrete și pe un mănuchi de teorii. Dar pe când Geografia desvoltă într'o măsură foarte mică elementul afectiv al autorului (rareori citești: "Îmi place mai mult Argentina decât Brazilia, pentru că are o suprafață mai mică ..."), Istoria se apropie cu mult mai mult de literatură. Aproape orice dată istorică este desvoltată literar diferit, în funcție de sufletul celui care scrie.

Această observație, dacă este adevărată, ridică o nouă problemă, aprig disputată de vreun secol încoace. Are vreo importanță cunoașterea biografiei scriitorului (istoricului) sau contează numai valoarea intrinsecă a operei sale?

La această întrebare aș răspunde că, decizia depinde de seriozitatea cu care un cititor anume abordează o anumită lectură. Dacă scrierea se referă la o ficțiune declarată, încropită pentru crearea unei stări de amuzament, de relaxare, nu cred că trebuie să-mi bat prea mult capul cu biografia morală a lui Alexandre Dumas sau Alphonse Daudet. Dar dacă autorul este un istoric, atunci devine extrem de importantă depistarea setului de valori morale proprii scriitorului respectiv. Iată un exemplu clasic.

În Cartea Faptelor este consemnată, în stil documentar, dar cu o îmbrăcăminte literară, o inițiativă a Apostolului

Petru de după Înălțare, privind completarea numărului celor 12: *“Fraților, trebuia să se împlinească Scriptura spusă de Duhul Sfânt mai înainte, prin gura lui David, despre Iuda, care a fost călăuză celor ce au prins pe Isus. El era din numărul nostru și era părtaș al aceleiași slujbe. Omul acesta a dobândit un ogor cu plata nelegiurii lui, a căzut cu capul în jos, a plesnit în două prin mijloc și i s-au vărsat toate măruntaiele. Lucrul acesta a ajuns așa de cunoscut de toți locuitorii din Ierusalim, încât ogorul acela a fost numit în limba lor: “Acheldama” adică: “Ogorul sângelui.” În adevăr, în cartea Psalmilor este scris: “Locuința lui să rămână pustie și nimeni să nu locuiască în ea!” Și: “Slujba lui s-o ia altul!”* Deci, e vorba de repetarea unui blestem proferat de către Împăratul David și întărit de apostol cu privire la trădătorul Iuda. Dar condamabil de blânda înțelepciune a poporului român, pretins creștin în acest caz, cere, în mod imperios, ca despre morți să vorbești numai de bine. Și astfel se naște o dispută destul de serioasă între teologia evanghelică și cea populară. Cum poate un apostol al lui Cristos să blesteme un mort, fie el chiar și un trădător?

Acum, dacă n'am ști că Împăratul David a fost, probabil, omul cel mai iubit de către Dumnezeu, iar că Apostolului Petru, Cristos Însuși i-a spus: ... *tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile Locuinței morților nu o vor birui*, am fi într-o serioasă dilemă și n'am ști cui să-i dăm dreptate: înțelepciunii populare sau Scripturii. Dar, slavă Domnului că, cunoaștem aceste amănunte biografice, așa că, dacă judecăm rațional, vom ști de partea cui este dreptatea. Și chiar mai mult: vom înțelege că cel viu este aproapele nostru, pe când cel mort trebuie privit, istoric vorbind, fără patimă, cu detașare, cu toată obiectivitatea posibilă omului. Și asta pentru că, acum, noi nu putem să-i mai schimbăm acestuia natura.

Deci iată că, pentru o analiză de tip istoric este necesar să cunoaștem aprioric care sunt normele după care scriitorul (istoricul) își va desfășura analiza. Pentru că, după “înțelepciunea populară” citată, se poate spune că, Adolf Hitler a fost un gânditor, visând la binele poporului său (ce, e ceva rău în asta, în principiu?!), iar după Scriptură, el este un blestemat de către Dumnezeu, pentru că a ucis o treime din fiii lui Avraam, fără ca aceștia să fi avut vreo vină. Deh, două puncte de vedere diferite, care nu se vor împăca niciodată.

Întrebarea asta puțin ciudată: *cum ar trebui să fie povestit comunismul?* îmi aduce aminte de modul hazliu, dar eficient, în care Pastorul Richard Wurmbbrand răspundea copiilor referitor la cum arată Împărăția Cerurilor: “Ce lucru îți place ție mult de tot? Cum ai zis? Bicicletele? Ei bine, să știi că, în Împărăția Cerurilor sunt niște biciclete minunate, cum nu s'au mai văzut niciunde ...”

Da, așa cred că trebuie relatat comunismul: fiecăruia în parte, conform priceperii sale, pentru că, comunismul, în ciuda primitivismului uman aparent, reprezintă o lucrare diavolească complexă, plină de o vicleană subtilitate. Iar diabolismul său se face resimțit atât la nivelul ideilor superioare cât și la cel al ‘bicicletelor’.

Voi da un exemplu. Și nu unul din domeniul considerat de maximă vitalitate, cum este cel al burții, ci dintr'unul cu mult mai subtil, cum este cel al cărților.

Se pretinde că comunismul a tipărit și tradus, în tiraje de masă, mai multe cărți decât orice alt regim politic din Istorie. Și este foarte adevărat. La o judecată superficială ai fi tentat să crezi, dacă n'ai trăit acele vremuri, că comunismul își dorea o populație mai luminată prin sporirea considerabilă a documentării. Numai că realitatea ne desvăluie dimpotrivă: un regim care, printr'o cenzură de o inimaginabilă asprime, dorea o informare dirijată strict în scopuri propagandistice. Sunt, probabil, puțini cei care își mai aduc aminte că, de exemplu, pentru a conspecta Biblia, la Biblioteca Centrală de Stat din București, era nevoie de un ... permis special. Iar azi, află de la televiziunea română, că, la 17 ani de la Revoluție, Patriarhia s'a gândit să înființeze un curs destinat ziaristilor care vor să aibă o minimă inițiere în terminologia teologică, pentru a putea astfel interviua inteligibil ... clerul. Și asta pentru că, după 40 de ani de ‘informare’ în stil comunist, poporul evanghelizat de Apostolul Andrei nu prea mai are noțiuni clare despre Cel din Evanghelie.

Dar dacă aș dori să-i vorbesc cuiva în profunzime despre comunism i-aș spune că au existat două mari mișcări genocide ale vremurilor noastre: *holocaustul* și *teroarea roșie*. Amândouă sunt lucrări satanice de nimicire în masă, numai că, judecând în termeni scripturali, ele se îndreaptă în direcții diferite. Dacă holocaustul a fost o crimă îndreptată aproape în exclusivitate împotriva Fiilor lui Israel (afectând cu mult mai puțin alte popoare), teroarea roșie

a fost îndreptată cu precădere împotriva Neamurilor, dar fără ca teritoriul Țării Sfinte să fie afectat.

Atât holocaustul cât și teroarea roșie au fost expresia urii. Dar nu a unei uri "reactive", ca o formă mai mult sau mai puțin justificabilă de auto-apărare, ci a uneia "de pornire", așa cum o denumesc Gabriel Liiceanu în cartea sa, *Despre Ură*.

Comentând această carte, Sorin Lavric, în articolul *Catalizatorii Urii*, dă următoarea explicație genesei și manifestării "urii de pornire".

"Pe cea dintâi o înțelegem prin opoziție față de a doua, ceea ce înseamnă că ura reactivă, după cum îi spune și numele, cere o reacție provocată de un rău suferit în prealabil, în timp ce ura "de pornire", ca formă nereactivă de resentiment, nu are la origine o agresiune directă, ci invidia. Pizmuiești un om prin ceea ce el are și tu nu ai. Îi invidiezi statutul, celebritatea sau faptele, iar cruzimea frustrării e cu atât mai mare cu cât, în cazul tău, absența lor capătă proporțiile unui handicap.

Și acum se întâmplă un lucru curios: **pentru ca invidia să se transforme în ură trebuie ca în mintea celui invidios conștiința handicapului să fie clară și decalajul să fie insurmontabil.** Altfel spus, sentimentul pe care ți-l dă neputința de a recupera vreodată avansul pe care cel invidiat îl are față de tine îți strecoară în suflet fluidul nociv al urii spontane. Urăști pe cel căruia nu-i poți fi egal sau superior, și pe deasupra nu ești cîtuși de puțin dispus să-ți recunoști inferioritatea. Și astfel, în loc ca neputința de a-ți depăși handicapul să-ți inducă un gust al resemnării sau al admirației, îndemnîndu-te eventual să ieși dintr-o competiție ce-ți este funciar defavorabilă, în loc de asta începi nu numai să urăști cu o intensitate tot mai mare, dar chiar reușești să-ți privești propria neputință ca pe o nedreptate. **Nu tu ești de vină că nu ai calitățile celui alt, ci rînduiala nedreaptă a acestei lumi.** Nu tu porți răspunderea surclasării la care te supune altul, ci proasta întocmire a unei societăți ce te împiedică să stai pe aceeași treaptă cu cel pe care îl invidiezi. Și atunci, din dorința de a șterge o diferență umiltoare pe care nu ai de fapt înzestrarea s-o anulezi, nu-ți rămîne decît să-l desființezi pe purtătorul diferenței. **Îl omori scîpînd de termenul de comparație în raport cu care ești inferior."**

Dacă ar fi să concentrăm puțin această expunere, am putea spune că obiectul acestei "uri de pornire", atât în cazul holocaustului cât și al terorii roșii, a fost reprezentat de elite, de elitele de orice fel, purtătoare ale unor valori pe care nu le are tot omul și care sunt întotdeauna numericește inferioare masei agresoare. Dar chiar așa stînd lucrurile, o crimă individuală sau colectivă naște, în mod firesc, un sentiment de remușcare încă de la Cain încoace. Numai că acest lucru s'a dovedit a fi de negăsit la majoritatea covârșitoare a celor implicați în holocaust și în teroarea roșie. Care să fie explicația acestei degenerări afective?

Citez tot din Sorin Lavric: "Pur și simplu apare un alt fel de ură, o ură a cărei simptomatologie își schimbă complet datele fundamentale. Ura devine impersonală, este organizată, ba chiar e resimțită ca ceva onorabil, în vreme ce crimele la care duce nu mai sunt percepute ca ceva rău, nu mai sunt pedepsite și nu mai provoacă remușcări.

Potrivit lui Gabriel Liiceanu, ca o asemenea metamorfoză să aibă loc **este nevoie ca sentimentul urii să se cupleze cu conceptul ei, cu alte cuvinte e nevoie ca un afect individual să primească armătura conceptuală a unei teorii însoțitoare.** Cînd un sentiment este articulat de liniile de forță ale unei doctrine cu răspîndire în masă, atunci el ia forma ideologiei. Ideologia este forma de organizare doctrinară a urii, iar noutatea ei este că, de acum încolo, sentimentul pe care îl va întreține va fi colectiv, sistematic și persistent. Se va urî în numele unui grup și în perspectiva unui sens, se va urî cu o intensitate cronică și, culmea, se va urî cu conștiința inocenței morale. Se va declanșa astfel o reacție în lanț al cărei catalizator psihologic va fi tocmai doctrina în numele căreia a fost organizată ura. Și așa cum o reacție chimică, pentru a se desfășura în condiții optime, are nevoie de un catalizator care creează un mediu prielnic derulării acesteia, tot așa fenomenul urii, ca să devină colectiv și endemic, cere ca ferment stimulator intervenția ideologiei."

Deci, pentru ca individul să scape de remușcarea crimei e nevoie ca el să fie inclus unei colectivități, care colectivitate trebuie să-și fi însușit o ideologie care, la rîndul ei, să absolve cumva păcatul crimei. Dar ce fel de ideologii sinistre pot crea aceste absolviri colective mincinoase?

Aici intervine marea păcăleală pe care Satan o aplică lumii. Pentru a întreprinde holocaustul trebuia inoculată ideea de rasă, care nu reprezintă altceva decît animalizarea omului, scoaterea sa din regnul unic uman. Iar animalizarea odată întreprinsă, catalogarea elementelor sale componente, în superioare și inferioare, devine

aproape o joacă de copil. Iar eliminarea inferiorilor este lesne justificabilă, prin nevoia imperioasă asigurării unui spațiu vital 'binemeritat' de către superiori.

Dar toată această teorie 'animalizatoare' a omului nu este decât o minciună lipsită de subtilitate în fața căreia Împăratul David strigă de mii de ani: *Fiii lui Dumnezeu, dați Domnului, dați Domnului slavă și cinste*. Iar fiii de Dumnezeu nu pot fi animale.

Dacă în cazul holocaustului Satan procedează cu duritate desvăluită prin 'animalizarea' omului, în cazul terorii roșii el își arată măsura întregii sale viclenii. Procedura sa, pentru această situație, este imitația producătoare de fals. Și astfel a luat naștere comunismul, ca pastişă a creștinismului.

Sigur că această afirmație prea directă poate naște întrebări de genul: Sigur că o copie după Leonardo da Vinci oricât de fidelă ar fi, nu-i totuși un original. Dar imaginea pe care ea ți-o aduce în casă nu-ți produce o emoție artistică sinceră, egală cu cea a originalului?

Una dintre căile cele mai sigure de discreditare a unei mișcări pozitive nu o reprezintă critica frontală. Într-o situație ca aceasta, lipsa unor argumente valabile poate avea consecințe inverse, precum revigorarea mișcării împotriva căreia se luptă, așa cum s'a întâmplat cu ateismul așa-zis științific. În schimb, o imitație, făcută în mod deliberat imperfectă, are șanse foarte mari de reușită, adică de a discredita setul de valori al originalului. (Așa se și explică faptul că, deși falimentar pe toate planurile, comunismul nu a pierdut încă pozițiile, în Apus, pe plan propagandistic.)

Dacă în cazul nazismului omul era 'animalizat', putând fi astfel împărțit în rase superioare și inferioare, în comunism 'minunea ideologică' constă în faptul că toți oamenii sunt egali între ei, încă din naștere. Această idee a fost 'împrumutată' de la Părinții Republicii Americane. Numai că acei înțelepți aveau în vedere această "egalitate" ca pe un egal acces la Lege.

De aceea, renumitul sociolog austriac Konrad Lorenz (1903 - 1989) scrie, privind această declarație: *"Convingerea, ridicată la rang de religie, că toți oamenii se nasc egali și că tarele și defectele criminalului se datorează unei educații ratate, contribuie la distrugerea sentimentului normal al binelui și răului, în primul rând al vinovatului însuși, care se înduioșează astfel de propria soartă și se consideră o victimă a societății. (...) Insistând, pe bună dreptate, asupra dreptului fiecăruia de a avea șanse egale, am ajuns dintr-un spirit de confuzie pseudo-democratică, la convingerea că aptitudinea de a utiliza aceste șanse este aceeași pentru toți și că putem face astfel orice din oricine."*

Iar Roger Ikor (premiul Goncourt 1955) adaugă: *"Fiecare dintre noi beneficiază de un potențial aparte de calitate și forță, iar a-i nedreptăți pe cei mai înzestrați este la fel de nedrept cu a-i nedreptăți pe cei slabi"*.

Într'un editorial de acum un an scriam că nu ar trebui să ne lăsăm amăgiți cu privire la 'generozitatea' comunismului privind "egalitatea din naștere". "Nu oglindise Cristos Însuși inegalitatea dintre oameni în binecunoscuta Pildă a Talanților? *Atunci Împărăția Cerurilor se va asemăna cu un om, care, când era să plece într-o altă țară, a chemat pe robii săi, și le-a încredințat avuția sa. Unuia i-a dat cinci talanți, altuia doi, și altuia unul: fiecăruia după puterea lui; și a plecat. Și ar trebui noi oare să ne revoltăm în fața acestei 'discriminări' de dămnice diferențiată, practică chiar de Dumnezeu, și să încercăm s'o anulăm?"*

Comunismul a extins înșelător și ideea obștei creștine din primul secol. Într'adevăr, în Cartea Faptelor este scris: *"Ei stăruiau în învățătura apostolilor, în legătura frățească, în frângerea pâinii și în rugăciuni. (...) Toți cei ce credeau, erau împreună la un loc și aveau toate de obște. Își vindeau ogoarele și averile, iar banii îi împărțeau între toți, după nevoile fiecăruia."* Numai că, această obște n'a fost generalizată niciodată la nivelul unui întreg popor, pentru că n'a existat niciodată vreun popor, niciunul măcar, în totalitatea sa, teofor. Ci dimpotrivă, acea obște era, și va fi, una selectivă, așa precum au cântat îngerii la nașterea lui Cristos: *"Slavă lui Dumnezeu în locurile prea înalte și pace pe pământ între oamenii plăcuți Lui."*

În fine, unul dintre cele mai mari necazuri pe care le-a adus comunismul oamenilor a fost, ceea ce numim astăzi, "limba de lemn". Daniela Zeca-Buzura o vede ca pe "un discurs lent, un soi de potop al adjectivelor superlative care saturau majoritatea formatelor difuzate în *prime-time*. Atunci când nu era excesiv de laudativă, toată această recuzită stilistică devenea de-a dreptul incriminantă, insidioasă, se instituiau prin discurs adevărate vânători pentru inși

vinovați sau nevinovați deopotrivă. În orice caz, la sfârșitul anilor '90, televiziunea a părut că-și ia adio de la sintaxa amplă și că se desparte de ardoarea descrierilor nesfârșite”. Iar Silviu Dancu o definește ca “o limbă în uniformă, limbajul tipic unei specii sociale, care pierde individul, persoana, în stereotipurile născute de mimetism. De neautenticitate”.

Din păcate, la fel ca fenomenul remanenței propagandei comunismului în Apus după căderea acestuia, tot așa limba de lemn a rămas în Răsărit acolo unde te așteptai mai puțin: în Biserică. Și iată strigătul de revoltă al lui Silviu Dancu la această stare de fapte:

“În vremea lui Ioan Gură de Aur, oamenii aplaudau predicile frumoase; un entuziasm sincer sau o dezamăgire la fel de sinceră, erau răspunsul comunității dat cuvintelor predicatorului. Era o vreme în care pioșenia nu se oprea la acel respect necondiționat în fața purtătorului de har (necondiționat era doar în fața harului în sine). Nu se oprea la gestul de sărutare a mâinii oferite de preot, ci implica și o cenzură a vorbelor lipsite de semnificație.

A nu lua numele lui Dumnezeu în deșert este un fapt pretins de Decalog. Am obosit să ascult predici fără conținut, care se învârt amestecate în jurul textelor din Scriptură, ușor condimentate cu pilde din Pateric sau citate din Sfinții Părinți. Desfid, spre scandalizarea celor “pioși”, supunerea necondiționată în fața cuvintelor încremenite, ce insultă inima și inteligența. Desfid dreptul preotului de a fi obosit, preocupat, plictisit sau chiar bolnav și o fac cu aceea intoleranță față de slăbiciune care revendică sfințenia. (...)

Am dreptul la a fi înălțat, biciuit, umilit, transfigurat, sfințit de cuvintele preotului și am dreptul să acuz goliciunea cuvintelor care sună a sec dincolo de propria-mi neputință sau vrednicie de a înțelege”.

Cam aceasta este doar o mică parte din ceea ce aș avea de povestit despre comunism.

***

(Nr.193/August 07)